

Петро ХРЯПІНСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор Запорізького національного університету

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВИХ НОРМ

Ключові слова: кримінальне законодавство, кримінально-правові норми, соціальні чинники, принципи криміналізації та декриміналізації, заохочувальні норми, суб'єкти-носії, об'єкти суспільних відносин, кримінально-правовий конфлікт, суспільна корисність, корисна ціннісна установка.

Соціальна обумовленість кримінально-правових норм полягає в історичних, організаційних, політичних, економічних, психологічних, моральних та інших факторах, що викликають необхідність включення норм до кримінального законодавства та прогнозування їх розвитку. В літературі не існує досліджень соціальної обумовленості заохочувальних норм кримінального законодавства [1]. На противагу цьому соціальні чинники, що обумовлюють криміналізацію та декриміналізацію, досить ґрунтовно досліджені у доктрині кримінального права. Обставини суспільного життя, що обумовлюють кримінально-правові норми, досліджувались у працях Ю.В. Бауліна, М.О. Беляєва, В.І. Борисова, В.К. Грищука, Г.А. Злобіна, В.М. Когана, О.М. Костенка, В.В. Кузнецова, В.М. Кудрявцева, В.М. Куца, Н.О. Лопашенко, В.О. Навроцького, Л.І. Спиридонова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.П. Тихого, П.С. Тоболкіна, П.О. Фефелова, П.Л. Фріса, В.І. Шакуна, С.С. Яценка та інших.

Отже, метою цієї статті є виокремлення, класифікація та дослідження певних груп соціальних чинників, що обумовлюють існування заохочувальних норм у кримінальному законодавстві України.

У кримінально-правовій літературі існує декілька підходів до соціальних обставин (чинників) існування кримінально-правових норм. Деякі дослідники розглядають їх як

підстави, принципи (умови і фактори) криміналізації (декриміналізації) або вдосконалення кримінального законодавства [2]. Г.А. Злобін визначає соціальні чинники, що обумовлюють кримінально-правові норми, використовуючи принципи криміналізації та декриміналізації. «Якщо виходити з сучасного стану та потреб теорії кримінального права, – пише Г.А. Злобін, – то ми побачимо, що в зв'язку з проблемою криміналізації головне завдання теорії полягає не в обстоюванні факту соціальної (в кінцевому рахунку економічної) обумовленості закону, а в розкритті способу, механізму, за допомогою яких здійснюється «перелив» суспільної потреби в норму кримінального права» [3, 203]. Принципи криміналізації вчений поділяє на дві підсистеми: 1) соціальні та соціально-психологічні принципи криміналізації: а) суспільної небезпеки; б) відносної поширеності діяння; в) зіставлення позитивних і негативних наслідків криміналізації; г) кримінально-політичної адекватності криміналізації та 2) системно-правові принципи криміналізації: а) загальноправові системні принципи криміналізації – конституційної адекватності, системно-правового непротивності криміналізації (декриміналізації) конкретного діяння, міжнародно-правової необхідності, допустимості криміналізації, процесуального здійснення переслідування; б) кримінально-правові системні принципи криміналізації – безпробільності і

незайвості заборони, визначеності і єдності термінології, повноти складу, домірності санкції і економії репресії [4]. Три групи підстав, що впливають на криміналізацію, називає О.І. Коробєєв: 1) юридико-кримінологічні; 2) соціально-економічні; 3) соціально-психологічні [5, 210]. Також три критерії криміналізації визначає П.Л. Фріс: 1) оцінка діяння як суспільно небезпечного; 2) визнання доцільності боротьби з конкретним видом поведінки заходами кримінально-правового впливу; 3) констатація збігу в оцінці конкретної поведінки як суспільно небезпечної між законодавцем та соціально-правовою психологією народу [6, 258]. В.В. Кузнецов відносить до факторів, що стали рушійними при вдосконаленні КК України: міжнародно-правовий, конституційно-правовий, судовий, економічний, політичний, кримінологічний, соціально-правовий і нормативний фактори [7].

Наведені погляди на чинники, які обумовлюють заборонні кримінально-правові норми, свідчать про складність і неоднозначність вирішення цих проблем у теорії кримінального права. Одні чинники, що сприймаються дослідниками як принципи (підстави, фактори тощо) криміналізації суспільно небезпечних діянь, зараховуються до прийомів законодавчої техніки, другі – визначають не кримінально-правову, а процесуальну діяльність їх суб'єктів. Адже вони дають можливість окреслити коло обставин, що можуть слугувати чинниками, які обумовлюють прийняття та дію заохочувальних кримінально-правових норм.

До обставин, що, на нашу думку, обумовлюють заохочувальні норми у кримінальному законодавстві, необхідно віднести: 1) *соціально-правові обставини*: а) оцінка діяння як суспільно-корисного; б) можливість використання кримінально-правових засобів; в) спроможність залагодити кримінально-правовий конфлікт; г) сприяння досягненню завдань та цілей кримінального законодавства; г) дотримання законних прав і свобод людини та громадянина; д) історичний досвід використання вітчизняним законодавством; е) виконання правових рекомендацій міжнародних організацій; 2) *соціально-економічні обставини*: а) змен-

шення прямих матеріальних збитків від злочинів; б) задоволення майнових і моральних претензій потерпілого; в) опосередковане зменшення витрат держави на утримання засуджених; г) зосередження матеріальних ресурсів на протидії найбільш суспільно небезпечним злочинним проявам; г) мінімізація суспільних витрат на ресоціалізацію засуджених у постпенітенціарний період; 3) *соціально-психологічні обставини*: а) спроможність збуджувати позитивні спонукання на рівні індивідуальної правосвідомості; б) сприйняття абсолютною більшістю населення на побутовому рівні позитивної поведінки; в) закріплення на рівні індивідуальної та загальної правосвідомості позитивного досвіду такої поведінки; г) формування ціннісної орієнтації позитивної поведінки з дотриманням кримінально-правових заборон; 4) *соціально-гуманістичні обставини*: а) збереження зв'язків особи з родинним колом, виробництвом; оточуючим соціальним середовищем; б) збереження «доброго імені», авторитету і місця у соціальній ієрархії суспільства; в) примат гуманістичних ідей та цінностей в сфері соціального контролю.

Суспільна корисність є об'єктивною ознакою, що властива правомірній поведінці, скерованій на збереження або поновлення суспільних відносин у сфері кримінально-правової охорони (регулювання). Кримінальне законодавство має охороняти суспільні відносини від особливо небезпечних посягань, що визначені у законі як злочини. В.Я. Тацій справедливо зазначає, що законодавець бере під охорону тільки найбільш важливі, найбільш значимі для інтересів суспільства і держави суспільні відносини, яким злочинними посяганнями може бути завдана серйозна шкода. Оскільки нормальне функціонування і розвиток таких відносин зумовлені об'єктивними потребами держави і суспільства, спричинення цим відносинам шкоди в результаті злочинних посягань неминуче призводить до шкоди інтересам самої держави, а також всього суспільства в цілому [8, 16]. Загальноновизнаним є розуміння структури суспільних відносин, яка складається з трьох елементів: суб'єктів, предмета і соціального зв'язку у вигляді

взаємних прав та обов'язків. Суспільна небезпека полягає у негативному впливі на один з елементів або на їх сукупність.

Суспільна корисність заохочувальної поведінки полягає у тому, що вона в жодному разі не може створювати загрозу, а тим більше завдавати шкоду суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законом. З позицій суспільної корисності правомірних вчинків необхідно категорично заперечити можливість визнання за таким їх різновидом, як обставини, що виключають злочинність діяння, якості суспільної небезпечності [9, 18]. Протидіяти злочинним проявам і не завдавати шкоди особистій свободі, недоторканності злочинців практично неможливо і теоретично вбачається дуже складно. Якщо необхідна оборона передбачає спричинення шкоди тому, хто посягає, то її підставою є суспільно небезпечно посягання. Це викликає необхідність його термінового попередження чи припинення; також крайня необхідність виражається у завданні шкоди визначеним інтересам, водночас її підставою є загроза небезпеки правоохоронюваним благам, що не може бути усунена в даній ситуації іншими засобами [10, 24]. Очевидно, що суспільні відносини (це щодо вчинків з правомірного завдання шкоди) зазнали суттєвих негативних перетворень, що стосуються здебільшого суб'єктів-носіїв або об'єктів (предметів) суспільних відносин. За таких умов дії особи, спрямовані на відвернення або припинення суспільно небезпечного діяння, скажімо, під час необхідної оборони, та такі, що завдають шкоди тому, хто посягає, є суспільно корисними саме тому, що зберігають (а це можливо за умови відвернення суспільно небезпечного діяння) чи поновлюють суспільні відносини, якщо вони таки зазнали порушення вчиненням суспільно небезпечного діяння.

Суспільна корисність полягає в оцінці представниками соціуму – індивідами, соціальними групами, суспільством відповідних потреб, що сприймаються або відкидаються, і прийнятті даних феноменів як корисних. Вона проходить соціальний контроль щодо узгодженості індивідуального діяння з інтересами і потребами суспільного життя в певний

проміжок часу. Суспільна корисність, таким чином, з одного боку, зумовлюється об'єктивними соціальними процесами в суспільстві, з другого, – має історично-мінливий характер. Поведінка узгоджується з пріоритетними напрямками розвитку суспільства, формуючись у процесі соціальних зв'язків суб'єктів – учасників суспільних відносин. Поведінка індивіда має підкорятися потребам суспільства. Тільки за цієї умови можлива реалізація як суспільних, так і індивідуальних потреб. Єдність суспільних та особистих потреб та інтересів свідчить передусім про відповідальне ставлення особи до своїх прав і обов'язків у системі соціального контролю.

Використання кримінально-правових засобів регулювання суспільних відносин полягає в тому, що регулятивний інструментарій кримінального законодавства стимулює до соціально корисної поведінки найбільш значущими для особистості і суспільства заходами, а саме: виключенням злочинності діяння, звільненням від кримінальної відповідальності, звільненням від призначеного кримінального покарання чи від його відбування, пом'якшенням призначеного кримінального покарання чи пом'якшенням відбування покарання, достроковим зняттям судимості тощо. Серед зазначених кримінально-правових заходів центральне місце посідає звільнення від кримінальної відповідальності [11, 35–36]. Розуміння відповідальності як двоаспектного правового явища (позитивний і негативний аспекти) дає підстави стверджувати, що звільнення від кримінальної відповідальності є засобом, способом впливу на суспільні відносини, характерним для позитивного аспекту відповідальності. Воно виступає інформаційно-правовим інструментом, що лежить в основі виникнення потреб і формування мотивації, а також прийняття остаточного волевого рішення про вчинення правомірного соціально корисного вчинку, передбаченого кримінальним законом. З огляду на це звільнення від кримінальної відповідальності може бути визначене як передбачена кримінальним законом форма реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності, яка полягає в стимулюванні правомірної, соціально корисної посткриміна-

льної поведінки та має правовим наслідком відмову від державного осуду і реального застосування обмежень певних прав і свобод особи [12, 58].

Спроможність залагодити кримінально-правовий конфлікт у визначений законом спосіб є альтернативою кримінальному покаранню. Покарання залишається найпоширенішим заходом усунення конфліктної ситуації, пов'язаної з учиненням злочину, відновлення належного стану правопорядку і, разом із тим, – ресоціалізації особистості злочинця [13]. Мета покарання – виправлення засудженого, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженим, так і іншими особами. Але очевидно, що за допомогою покарання повною мірою неможливо вичерпати конфлікт, який виник у зв'язку зі скоєнням злочину. Безпосередньо не відновлюються порушені права, не компенсується в повному обсязі заподіяна шкода, винний не знаходить порозуміння із потерпілим, суспільством і самим собою. Новели у вітчизняному кримінальному законі 2007–2008 років свідчать про постійний пошук ефективних форм усунення кримінально-правових конфліктів через інститути залагодження провини, дійового каяття, примирення з потерпілим, визнання своєї вини, іншу позитивну посткримінальну, пенітенціарну і постпенітенціарну поведінку.

Заохочувальні норми не є антиподом заборонним кримінально-правовим нормам. Вони спрямовані на виконання одних і тих самих завдань і цілей. За деяких умов можуть розглядатися як альтернативні останнім [14]. Мається на увазі їх властивість замінювати собою, нівелювати каральний вплив на підкорених суб'єктів кримінально-правових правовідносин за умови їх соціально корисної поведінки. Виконання визначених завдань і сприяння у досягненні цілей на відміну від основних заборонних норм забезпечується правовими засобами (способами, заходами), що усувають або зменшують каральний вплив. Заохочувальні норми, на противагу заборонним, не розхитують соціально-охоронну спрямованість кримінального законодавства. Ідеться про існування відомого балансу між ними, щоб не виникало і припущень про можливість

перетворення кримінального закону в таку собі «благодійну» галузь у системі вітчизняного законодавства.

Дотримання законних прав і свобод людини загалом є абсолютною домінантою будь-якої системи, яка претендує на правове визначення [15, 9–10]. У механізмі кримінально-правового регулювання права і свободи людини та громадянина, відповідно, посідають чільне місце. Згідно зі ст. 3 Конституції України утвердження та забезпечення прав і свобод людини є обов'язком держави. Серед охоронюваних правом прав і свобод людини, безумовно, перше місце посідають «соматичні» права людини, які визначають право на життя, здоров'я, недоторканність, свободу, честь і гідність особистості. На збереження та відновлення прав людини на життя, здоров'я, недоторканність спрямовуються соціально корисні вчинки при необхідній обороні, крайній необхідності, затриманні особи, яка вчинила злочин, діяння, пов'язані з ризиком, тощо. Великого значення набувають економічні права людини, що вперше в конституційному ракурсі розглядаються як самостійний вид прав і свобод. Вони належать до таких найважливіших сфер суспільного життя, як власність і виробництво, трудові відносини й оплата праці, відпочинок і використання публічної (суспільної) власності тощо.

Використання історичного досвіду є впливовим чинником, що обумовлює заохочувальні норми у кримінальному законодавстві [16, 3–32]. Разом із тим складається враження, що деякі дослідники тільки в історичних витоках вбачають соціальну обумовленість певної кримінально-правової норми. Такий підхід не всебічно розкриває поняття обумовленості кримінально-правових норм. На наш погляд, історичний досвід правового регулювання (охорони) певних суспільних відносин є складовою системи соціально-правових чинників обумовленості як встановлення кримінально-правових заборон, так і існування норм, що стимулюють правомірну соціально корисну поведінку у кримінальному законі. З огляду на важливість соціально історичного аспекту вважаємо за доцільне і корисне виокремити його в самостійне дослідження [17; 18].

Рекомендації міжнародних організацій стосуються, зокрема, проблеми загальної гуманізації вітчизняного кримінального законодавства, спрощення кримінальних процедур доведення вини особи, залучення до вирішення кримінально-правових конфліктів незалежних громадських організацій і приватних осіб, що мають високий рейтинг довіри населення. Примирення суб'єктів кримінально-правового конфлікту є основним лейтмотивом Рекомендації № R (99) 19 «Посередництво у кримінальних справах», прийнятої Комітетом Міністрів Ради Європи 15 вересня 1999 року. Зазначені рекомендації формують основоположні принципи врегулювання конфліктів. Ідеться про можливість врегулювати кримінально-правові конфлікти на будь-якій стадії кримінального судочинства, доступність примирення для визначеної категорії правопорушень, відносну автономність системи посередництва у системі кримінального судочинства. Згідно з Додатком до цих рекомендацій потерпілий і правопорушник мають нагоду за власною добровільною згодою бути учасниками у вирішенні конфлікту, зумовленого вчиненням злочином, скориставшись при цьому нейтралітетом третьої сторони або посередника.

Соціально-економічні обставини, що обумовлюють заохочувальні кримінально-правові норми, полягають у безперечній суспільній вигідності і доцільності правомірної поведінки. У сучасних дослідженнях проблем потерпілого від злочину звертається увага на досить низький загальний рівень задоволення матеріальних і моральних збитків, завданих злочином [19, 8–9]. Відтак, особливої привабливості набуває добровільне і повне відшкодування завданих збитків, що є обов'язковими підставами для звільнення особи від кримінальної відповідальності при дієвому каятті (ст. 45 КК України), примирення з потерпілим (ст. 46 КК України), а також загального та фіксованого пом'якшення покарання, що відбувається у випадках щирого каяття, активного сприяння розкриттю злочину, добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, якщо особа визнає вину (пункти 1, 2 ч.1 ст. 66, ст. 69-1 КК України). За умов відшкодування збитків і

усунення шкоди: 1) потерпілий від злочину знаходить «сатисфакцію» своїх втрат; 2) особа, яка здійснила соціально корисні дії щодо відшкодування, залежно від обставин, звільняється від кримінальної відповідальності або їй пом'якшується кримінальне покарання; 3) суспільство умиротворяється від залягодження конфлікту; 4) держава значно економить матеріальні ресурси.

Заохочувальні норми, що стимулюють особу до якомога швидшого виправлення, спрямованні на формування у засуджених стійких законослухняних ціннісних установок та об'єктивно проявляються у сумлінній поведінці і ставленні до праці чи навчання (статті 81, 82, 83, 107 КК України). За визначених кримінальним законом умов особа достроково звільняється або їй пом'якшується вид чи скорочується термін покарання, що, в свою чергу, сприяє збереженню організаційних, матеріальних та інших ресурсів. Економить кошти і суспільство, оскільки організаційні та матеріальні витрати на ресоціалізацію визначеної категорії достроково звільнених від відбування кримінального покарання значно менші, аніж витрати на ті ж самі заходи щодо звільнених за звичайним відбуттям терміну кримінального покарання. В літературі неодноразово зауважувалось про матеріальну доцільність і корисність інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та покарання [20, 10].

Соціально-психологічні чинники діють на рівні потреб як основи внутрішніх процесів та формування мотивації (мотивів) правомірної, соціально корисної поведінки. Джерело правової активності людини, вмотивованість її правомірної поведінки належать до сфери потреб і мотивів. Їх задоволення зумовлює постановку цілей, рішення конкретних життєвих завдань. Умови, предмети і явища, що сприяють задоволенню потреб і досягненню цілей, викликають позитивні емоції: задоволення, інтерес, збудження. Навпаки, ситуація, що сприяє суб'єктом як така, що перешкоджає реалізації потреб і цілей, викликає негативні емоції та переживання: невдоволення, сум, тривогу. Правомірна мотивація виникає у суб'єкта кримінальних правовідносин у формі суб'єктивних переживань,

які сигналізують про значимість об'єктів, що йому потрібні та спонукають направити на них свою діяльність [21, 33]. Спонукальний вплив об'єктів правового заохочення сприймається на рівні індивідуальної, групової та загальної правосвідомості як такий, що призводить до задоволення потреб в усуненні чи зменшенні кримінально-правового обтяження. Це визначає виключно усвідомлене і вольове вчинення правомірної, корисної, як для особи, так і для суспільства, поведінки, що безпосередньо визначається заохочувальними кримінально-правовими нормами. Особливо цінною є активна правова позиція особи, спрямована на протидію злочинним і суспільно небезпечним посяганням, пов'язана зі спричиненням «санкціонованої» шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. Вона вимагає від суб'єктів права рішучості, сміливості, стійкості поглядів, що визначають ціннісну правову установку. Соціально корисна ціннісна установка – це зазвичай стійке внутрішньо сформоване як необхідне і єдино прийнятне спрямування поведінки на дотримання всіх норм і правил, в тому числі і кримінально-правових заборон суспільного життя.

Соціально-гуманістичні обставини, що зумовлюють соціально корисну, правомірну поведінку, полягають у практичній реалізації принципів гуманізму та економії кримінальної репресії [22]. Реалізація гуманізму у кримінальному законодавстві має подвійну дію: по-перше, гуманне ставлення до загальнолюдських цінностей, законних прав і свобод осіб, які вчинили злочин, і, по-друге, дотримання інтересів та привілеїв, законних вимог і претензій потерпілого. Зазначені чинники заповнюють кожну «клітину» заохочувальних приписів і відображаються, щонайменше, у довірі до особистісного виміру людини – до її свободи, яка тлумачиться як спроможність самоконтролю і самодисципліни, попередня довіра до кожного члена

суспільства; вибір соціально корисної посткримінальної поведінки особи є добровільним проявом особистої волі і не може бути вимушеним кроком за умов об'єктивної неможливості продовження злочинної діяльності чи зумовлюватися діями інших осіб; кримінальний закон не вимагає від особи надмірних зусиль у соціально корисній поведінці, що є підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності. Так, у ряді випадків досить вчинити нескладну у фізичному і психологічному аспектах одну чи дві дії. Так, згідно з ч. 3 ст. 263 КК України особа повинна тільки добровільно здати органам влади зброю, бойові припаси або вибухові пристрої, згідно з ч. 4 ст. 309 КК України – добровільно звернутись до лікувального закладу і розпочати лікування від наркоманії; звільнення особи від кримінальної відповідальності згідно з багатьма заохочувальними нормами є актом остаточного прощення державою особи, яка вчинила злочин. Набрання законної сили постановою (ухвалою) суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності свідчить про припинення кримінально-правової відносини між особою, яка вчинила злочин, і державою.

З проведеного дослідження робимо висновок, що зазначені соціальні обставини носять загальний, універсальний характер дії. Вони повною мірою можуть співвідноситись з будь-якою заохочувальною нормою кримінального закону і обумовлюють її соціальну сутність, спрямованість на вирішення кримінально-правового конфлікту у визначений законом спосіб. Наступним етапом наукових розвідок соціальної зумовленості мають стати спеціальні види заохочувальних норм, передбачених в Особливій частині КК України. На відміну від загальних спеціальні заохочувальні норми не можна розглядати окремо, а тільки пов'язуючи з конкретним злочином чи кількома злочинами.

Список використаних джерел:

1. Сташис В.В. Шляхи оновлення кримінального законодавства України / В.В. Сташис, М.І. Бажаков // Вісник Академії правових наук України. – 1993. – Вип. 1. – С. 112–121.
2. Навроцький В. Кримінальний кодекс України 2001 року: підсумки та перспективи / В. Навроцький // Юридичний вісник України. – 2006. – № 17. – С. 6–7.

3. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация): моногр. / [Кудрявцев В.Н., Дагель П.С., Келина С.Г. и др.]. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
4. Злобин Г.А. Основания и принципы уголовно-правового запрета / Г.А. Злобин // Советское государство и право. – 1980. – № 1. – С. 70–77.
5. Коробеев А.И. Уголовно-правовая политика: тенденции и перспективы: моногр. / Коробеев А.И., Усс А.В., Голик Ю.В. – Красноярск: Изд-во Красноярского университета, 1991. – 238 с.
6. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: моногр. / Фріс П.Л. – К.: Атіка, 2005. – 332 с.
7. Кузнецов В.В. Сучасні фактори нормотворення у сфері кримінального права / В.В. Кузнецов // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 12 (88). – С. 37–40.
8. Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве: моногр. / Тацій В.Я. – Х.: Высшая школа, 1988. – 231 с.
9. Орехов В.В. Необходимая оборона и иные обстоятельства, исключающие преступность деяния: моногр. / Орехов В.В. – СПб: Юридический центр Пресс, 2003. – 217 с.
10. Баулин Ю.В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния: моногр. / Баулин Ю.В. – Х.: Основа, 1991. – 360 с.
11. Хряпінський П.В. Позитивна кримінальна відповідальність (зміст, форми та реалізація): наук. нарис / Хряпінський П.В. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2008. – 115 с.
12. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: моногр. / Баулін Ю.В. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
13. Денисова Т. Надмірна суворість покарання як перешкода розвитку демократичних засад у суспільстві / Т. Денисова // Вісник прокуратури. – 2008. – № 5 (83). – С. 94–101.
14. Наден О. Теоретичні питання застосування диспозицій альтернативних норм кримінального права / О. Наден // Юридична Україна. – 2006. – № 8. – С. 74–77.
15. Рабинович П.М. Права людини і громадянина: навч. посіб. / Рабинович П.М., Хавронюк М.І. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.
16. Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: навч. посіб. / Хряпінський П.В. – К.: ЦУЛ, 2008. – 192 с.
17. Хряпінський П.В. Виникнення і розвиток заохочувальних норм у кримінальному законодавстві (дорадянський період) / П.В. Хряпінський // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2007. – № 1 (39). – С. 122–133.
18. Хряпінський П.В. Розвиток заохочувальних норм у кримінальному законодавстві (радянський період) / П.В. Хряпінський // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2007. – № 21 (40). – С. 144–157.
19. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: моногр. / Сенаторов М.В.; за наук. ред. В.І. Борисова. – Х.: Право, 2006. – 208 с.
20. Степанюк А.Х. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: моногр. / Степанюк А.Х. – Х.: Кроссрод, 2007. – 184 с.
21. Зелінський А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении: моногр. / Зелінський А.Ф. – Х.: Высшая школа, 1986. – 168 с.
22. Тацій В. Принцип економії репресії / В. Тацій, В. Сташис // Голос України. – 2002. – 28 серпня.

Петро ХРЯПІНСЬКИЙ

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Резюме

Досліджуються соціальні обставини, які обумовлюють заохочувальні кримінально-правові норми. Зроблено висновок, що їх обумовлюють соціальні обставини правового, економічного, психологічного та гуманістичного характеру, які, взаємодіючи і комбінуючись, визначають соціальне спрямування заохочення у кримінальному законодавстві.

Петр ХРЯПИНСКИЙ

**СОЦИАЛЬНАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ПОощРИТЕЛЬНЫХ
УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ НОРМ**

Резюме

Исследуются социальные обстоятельства, обуславливающие поощрительные уголовно-правовые нормы. Сделан вывод, что их обуславливают социальные обстоятельства правового, экономического и гуманистического характера, которые, взаимодействуя и комбинируясь, определяют социальную направленность в уголовном законодательстве.

Petro KHRYAPINSKYI

SOCIAL CONDITIONALITY OF STIMULATORY CRIMINAL LEGAL NORMS

Summary

Social circumstances that condition stimulatory criminal legal norms are investigated in the article. The author drew a conclusion that it is conditioned by social circumstances of legal, economic, psychological and humanitarian character which being interacted and combined determine social orientation of stimulation in criminal legislation.